

FİKRİYAT

*Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler
Araştırma Dergisi*

Cilt 1, Sayı 2, Aralık 2021

Makale Adı /Article Name

ZORBA VE MAĞDUR OLAN
ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN
PSİKOLOJİK DAYANIKLILIKLARININ
İNCELENMESİ

EXAMINING THE RESILIENCE OF
SECONDARY SCHOOL CHILDREN
PEER BULLY AND VICTIMS

Yazar

Besra GÜNDÜZ* - İsmail AY**

* Uzm. Psk. Dan., İnkılap Ortaokulu, Horasan, Erzurum, Türkiye, besraa93@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-2237-3863

** Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve
Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye, ismailay@atauni.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-8364-7149

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 12 Ekim 2021

Kabul Tarihi: 18 Kasım 2021

Yayın Tarihi: 15 Aralık 2021

Kaynak Gösterme

Gündüz, B., Ay, İ. (2021). Zorba ve Mağdur Olan Ortaokul Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıklarının İncelenmesi. *Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fikriyat Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi*, 1 (2), s.145-161.

Ek Beyan: Yazar etik kurulu onayının gerekmediğini beyan etmiştir.

Besra Gündüz/İsmail Ay-Zorba ve Mağdur Olan Ortaokul Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıklarının İncelenmesi

Öz***

Çalışmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin zorba ve mağdur olmasıyla psikolojik dayanıklılık arasında ilişki olup olmadığının incelenmesidir. Araştırmanın örnekleme, Erzurum il merkezinde öğrenim gören ve 5, 6, 7 ve 8. Sınıfa giden, tabakalı örnekleme yöntemiyle belirlenen 585 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma verilerini toplamak amacıyla Ergen Akran İlişkileri Belirleme Ölçeği, Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma kapsamında veri seti normal dağılmayıp non-parametrik özelliğe sahip olduğu için veri analizinde Mann Whitney U Testi, Kruskal Wallis-H Testi ve Spearman Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin psikolojik dayanıklılıklarının cinsiyet, okul türü, kardeş durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı; ancak sınıf düzeyleri açısından farklılaşma gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca ortaokul öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık puanları ile yaşları arasında negatif ve düşük bir ilişki bulunmuştur. Bununla birlikte psikolojik dayanıklılık ile akran zorba ve mağdurluğu arasında anlamlı ve negatif yönde ilişki olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Akran zorbalığı, mağdur, psikolojik dayanıklılık, zorba

Abstract

The aim of the study is to examine whether there is a relationship between resilience and being bully or victim of secondary school students. The sample of the study consists of 585 students studying in the city center of Erzurum and attending 5th, 6th, 7th and 8th grades. Adolescent Peer Relations Determination Scale, Child and Young Resilience Scale and Personal Information Form were used to collect research data. As the data set has a non-parametric feature, Mann Whitney U Test, Kruskal Wallis-H Test and Spearman Correlation Analysis were used in data analysis. According to the results of the research, the resilience of the students studying in secondary school did not differ significantly according to gender, school type, and sibling status; however, it was determined that they differ in terms of grade levels. In addition, a negative and low relationship was found between the secondary school students' resilience scores and their ages. At the same time there was a significant and negative relationship between the resilience and peer bullying and victimization.

Key words: Bully, peer bullying, resilience, victim

*** Bu çalışma yüksek lisans tez çalışmasının bir kısmından türetilmiş ve 2020 Uluslararası Pegem Eğitim Kongresi'nde (IPCEDU) bir kısmı sunulmuştur.

GİRİŞ

Öğrencilerin birbirleriyle uyumlu ilişkiler kurması ve kendilerini güvende hissetmesinde sağlıklı bir eğitim-öğretim ortamı önemli bir yere sahiptir. Okuldayken kendini güvende hissedememeye ve kendini ifade edememeye neden olabilecek birçok etken vardır. Bu etkenlerden biri de zorbalıktır. Zorbalık, okullarda öğrencilerin karşısına çıkan en yaygın saldırganlık türüdür ve okul iklimini etkilediği gibi öğrenme ortamını da olumsuz yönde etkilemektedir. Olweus (1993)'a göre zorbalık, güç dengesizliği ile tanımlanan kişilerarası ilişkide zaman içerisinde ve defalarca yapılan kasıtlı kötülük ya da saldırgan davranış olarak tanımlanabilir. Zorbalık genellikle, bir birey ya da grubun kasıtlı olarak ve tekrar tekrar nispeten güçsüz bir kişiye zaman içerisinde zarar vermesine dayalı olarak saldırgan davranışların bir alt türü şeklinde ele alınmaktadır (Sainio vd., 2010; Salmivalli & Peets, 2009).

Akran zorbalığının, uzun zamandır araştırmacılar, eğitimciler, öğrenciler ve aile bireyleri için sosyal bir kaygı oluşturduğu düşünülmektedir. Gökler (2009), zorbalık davranışlarının öğrencilerin sosyal ve eğitimsel iyi oluşları için yıkıcı bir unsur olduğunu, çocuğu sadece okul yıllarında değil; hayatın sonraki dönemlerinde de etkilemeye devam etme riskinin fazla olduğunu belirtmiştir. Ayrıca zorbalığın yalnız zorba davranışa hedef olan bireyleri değil zorbalığa tanık olan ve zorba davranışları alışkanlık haline getiren kişileri de etkilediği söylenebilir. Ekşi ve Yaman (2010)'a göre araştırmalar, okul zorbalığının çocuklarda okul katılımını azalttığı, okuldan kaçma gibi riskli davranışlara yol açtığını, bedensel ve psikolojik sağlıklarını olumsuz olarak etkilediğini vurgulamaktadır.

Çocuklardan bazıları zorbalığın olumsuz etkilerine karşı benimseme ya da dışa vurmada güçlük yaşarken bazıları ise bu tür güçlüklerle karşı psikolojik olarak dayanıklıdır. Olumsuz durumlar karşısında kendini koruyabilme psikolojik dayanıklılığın yüksek olduğunu gösterir. Psikolojik dayanıklılık, bireylerin stresli yaşam olaylarından sonra çabucak iyileşebilme ve uyum sağlayabilmelerini kolaylaştıran bir kişilik özelliğidir (Tusaie & Dyer, 2004). Wagnild ve Young (1993) psikolojik dayanıklılığı, ani bir değişiklik ya da herhangi bir aksilikle başarılı bir şekilde başa çıkmada bireysel, karakteristik ya da beceri farklılığı olarak tanımlar.

Genelde zorbalığa karşı yaklaşımlar patojeniktir ve uzmanlar risk faktörlerini azaltmaya ve bireyin yaşamındaki eksiklikleri belirleme ve iyileştirmeye odaklanırlar. Zorbalığın ve risk faktörlerinin patojenine odaklanmak yerine öğrencinin güçlü yönlerine odaklanma daha iyi sonuçlar verebilir (Hinduja, & Patchin, 2017). Psikolojik dayanıklılığı artırma mağdurluğun etkilerini azaltmak için bir yol olarak önerilmektedir (Beightol vd., 2009). Zorbalık davranışlarında bulunan ve mağdurluk deneyimi olan çocukların psiko-sosyal uyum güçlükleri vardır fakat bazıları bu olumsuz etkilere karşı dayanıklıdırlar (Bowes vd., 2010). Hinduja ve Patchin (2017) araştırmalarında, psikolojik dayanıklılığın zorbalıkla karşılaşmayı önlemede ve etkilerini azaltmada güçlü bir koruyucu faktör olduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak Moore ve Woodcock (2017), ilköğretim ve lise öğrencilerinin zorbalık ve psikolojik dayanıklılık deneyimlerini incelediği araştırmasında, yüksek düzeyde psikolojik dayanıklılığın alt boyutlarının

depresyon ve anksiyeteye ilgili koruyucu bir faktör olduğunu bulmuştur. Başka bir araştırmada yüksek düzeyde psikolojik dayanıklılığı olan öğrencilerin mağdur olma ya da saldırgan davranışlarda bulunma ihtimali daha az olduğu bulunmuştur (Donnon, 2010).

Günümüzde okullarda daha çok başarı üzerine odaklanıldığından dolayı saldırganlık durumları görmezden gelinmekte veya cezalandırma yoluna gidilmektedir. İşe yaramayan bu klasik yöntemler şiddetle baş edilmesinde etkili bir çözüm olmamaktadır. Bu nedenle psikolojik dayanıklılığın, mağdurlarda oluşan olumsuz etkileri azaltabilen bir değişken olarak düşünülmesi ve psikolojik dayanıklılığın alt boyutlarının daha iyi bilinmesi, okul tabanlı zorbalığı tespit etmede sosyal desteğin artırılması gibi ek ya da alternatif yöntemlere olanak sağlayabilir. Bu bağlamda araştırmadan elde edilen bulguların ortaokul öğrencilerinde zorba ve mağdur bireylerin psikolojik dayanıklılığına yönelik bilinçlenme sağlanabilir. Zorbalığın mağdur ve zorba üzerindeki olumsuz etkilerine karşı olumlu bireysel ve sosyal değişkenlere (öz yeterlik, öz saygı, ebeveyn desteği, akran desteği, vb.) odaklanılarak risk faktörlerinin etkileri yok edilebilir. Bunun yanında araştırmadan elde edilecek olan bulguların zorba ve mağdur öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları üzerine yapılacak araştırmaları tamamlayıcı sonuçlar ortaya koyabilecek olması bakımından da önem taşıdığı düşünülmektedir. Zorbalık, geri dönüşü mümkün olmayan psikolojik problemlere sebep olması nedeniyle, psikolojik dayanıklılığı anlamının geliştirilmesiyle öğrencilerin ruh sağlığını iyileştirmenin kolaylaştırılması, okul tabanlı zorbalık durumlarının farkına varılması ve alternatif yöntemlere olanak sağlanması, zorbalığı önlemeye dönük programların geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Zorbalığın oluşmaması için önleme programlarının planlanması ve uygulanması, bilimsel araştırmalar ışığında ön plana çıkacaktır. Yetişkinlik döneminde suç içeren riskli davranışların ergenlik döneminde karşılaşılan zorbalık durumundan kaynaklanıyor olabileceği gerçeği de unutulmamalıdır.

İlkokul öğrencileri arasında zorbalığı inceleyen çokça araştırma vardır (O'Moore, Kirkham, & Smith, 1997; Roland, 2000; Jantzer, Hoover, & Narloch, 2006; Sapouna & Wolke, 2013). Ancak yapılacak olan bu çalışma ortaokul öğrencilerinin zorbalık durumlarında psikolojik dayanıklılığın koruyucu bir faktör olabilmesi bakımından literatüre yeni bilgiler kazandıracaktır. Ayrıca çalışmadan elde edilecek olan bulgular öğrencilerdeki zorbalık davranışlarını değiştirme yönünde psikolojik dayanıklılığı artırmaya odaklanan uygulamalar için kaynak sağlamada yardımcı olacaktır.

Zorbalık bağlamında psikolojik dayanıklılık kavramına dair çok az araştırma yapılmıştır (Beightol, Jeverson, Gray, Carter, & Gass, 2009; Hinduja & Patchin, 2017; Moore & Woodcock, 2017). Psikolojik dayanıklılık konusunda önceki araştırmalara bakıldığında, bu değişkenin zorbalıkla ilgili olumsuz etkilerle muhtemelen mücadele edebileceği iddia edilebilir. Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinde akran zorba ve mağdurların psikolojik dayanıklılığının incelenmesidir. Belirlenen amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır;

1. Ortaokul öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları cinsiyetlerine göre anlamlı farklılaşma göstermekte midir?
2. Ortaokul öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları okul türlerine göre anlamlı farklılaşma göstermekte midir?
3. Ortaokul öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ile yaş düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
4. Ortaokul öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları sınıf düzeylerine göre anlamlı farklılaşma göstermekte midir?
5. Ortaokul öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları kardeş durumlarına göre anlamlı farklılaşma göstermekte midir?
6. Ortaokul öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ile akran zorbalığı arasında anlamlı ilişki var mıdır?
7. Ortaokul öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ile akran mağdurluğu arasında anlamlı ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Araştırmada psikolojik dayanıklılık ile zorba veya mağdur olma durumu arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik “karşılaştırmalı ilişkisel tarama” yöntemi kullanılmıştır. İlişkisel tarama yöntemi birden fazla değişkenler arasındaki ilişkileri ve düzeyi belirlerken var olan durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlar. Bu tür araştırmalarda değişkenler arasındaki ilişkinin var olup olmadığına ve düzeyi hakkında bilgi edinilmeye çalışılmaktadır (Karasar, 2003). İlişkisel tarama yönetimine göre değişkenler kontrol edilmez ve istatistiksel karşılaştırmalar yapılar (Tekbıyık, 2014).

Veri Toplama Süreci

Araştırma sürecinde Erzurum il merkezinde bulunan Aziziye, Palandöken ve Yakutiye ilçelerinde bulunan bazı ortaokullara ölçekler uygulanmıştır. Bu araştırma evrenini %99 güven aralığında temsil edebilecek 864 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırmada örnekleme yöntemi olarak tabakalı örnekleme uygulanmıştır. Katılımcıların bazıları ölçeklerden herhangi birini ya da çok sayıda maddeyi boş bırakmaları, bazıları ise normallik analizlerinde uç değer teşkil etmeleri nedeniyle veri setinden çıkarılmıştır. Bu şekilde çıkarılan 279 kişiden sonra kalan 585 kişiden elde edilen verilerle analizler yürütülmüştür.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Cinsiyet Dağılımları

Cinsiyet	f	%
Kız	318	54.4
Erkek	267	45.6
Toplam	585	100

Tablo 1 incelendiğinde çalışma grubunun %54.4'ü (318) kız ve %45.6'sı (267) ise erkek öğrenciler olmak üzere toplam 585 kişiden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 2. Çalışma Grubunun Yaş Dağılımları

Yaş	f	%
10	31	5.3
11	129	22.1
12	162	27.7
13	123	21.0
14	116	19.8
15	20	3.4
16	1	0.2
Belirtmeyen	3	0.5
Toplam	585	100

Tablo 2 incelendiğinde araştırma örnekleminin %5.3'ünün 10 yaş, %22.1'inin 11 yaş, %27.7'sinin 12 yaş, %21'inin 13 yaş, %19.8'inin 14 yaş, %3.4'ünün 15 ve %0.2'sinin 16 yaşında olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Çalışma Grubunun Öğrenim Gördüğü Okul Dağılımları

Okul Türü	f	%
Normal	386	66.0
İmam Hatip	198	33.8
Belirtmeyen	1	0.2
Toplam	585	100

Tablo 3 incelendiğinde 386 öğrenci normal ortaokulda, 198 öğrenci ise imam hatip ortaokulunda öğrenim görmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, zorbalık eğilimlerini ve zorbalığa maruz kalma durumlarını belirlemek amacıyla uygulanan Ergen Akran İlişkileri Ölçeği; Seçer, Gençdoğan, Ay ve Yalçın (2013) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış zorba ve kurban olmak üzere iki ayrı formdan oluşan likert tipi bir ölçme aracıdır. Bu çalışma kapsamında ölçeğin iç tutarlılık katsayısı zorba formu için .74, mağdur formu için .85 olarak bulunmuştur. Ayrıca araştırmada, ergenlerdeki psikolojik dayanıklılığı ölçmek amacıyla Arslan (2015) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlık Ölçeği'nin iç tutarlılık katsayısı .82 olarak bulunmuştur. Elde edilen bulgulara göre her iki ölçeğin geçerli ve güvenilir ölçme araçları olduğu düşünülmektedir.

Verilerin Analizi

Veri toplama aşamasında 864 öğrenciye ulaşılmıştır. Ancak bu katılımcıların 279'undan elde edilen veriler, bazıları ölçeklerden herhangi birini ya da çok sayıda maddeyi boş bırakmaları nedeniyle, bazıları ise normallik analizlerinde uç değer teşkil etmeleri nedeniyle veri setinden çıkarılmıştır. Bunun sonucunda kalan 585 kişiden elde edilen verilerle analizler yürütülmüştür.

Uç değerlerin çıkarılmasından sonra histogramlar ve Komogorov-Smirnov analizleri ile veri setinin normalliği incelenmiş ve tek değişkenli ve çok değişkenli normalliğin sağlanmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Alt Boyutlarının Normallik Değerleri

	$\bar{X}$	SS	Medyan	Mod	Basıklık	Çarpıklık
Psikolojik sağlamlık	48.67	8.17	50.0	56.0	1.05	-1.15
Sözel zorba	8.95	2.60	8.0	6.0	1.62	1.13
Duygusal zorba	7.39	1.95	7.0	6.0	2.28	1.67
Fiziksel zorba	7.27	1.91	6.0	6.0	3.19	1.83
Sözel mağdur	12.67	5.87	11.0	7.0	1.01	1.20
Duygusal mağdur	10.21	4.39	9.0	6.0	1.68	1.38
Fiziksel mağdur	8.63	3.37	7.0	6.0	2.78	1.71

Tablo 4'e göre çarpıklık katsayıları sırasıyla psikolojik sağlamlık için -1.15, sözel zorba için 1.13, duygusal zorba için 1.67, fiziksel zorba için 1.83, sözel mağdur için 1.20, duygusal mağdur için 1.38 ve fiziksel mağdur için 1.71 olarak bulunmuştur. Basıklık katsayılarına bakıldığında ise sırasıyla psikolojik sağlamlık için 1.05, sözel zorba için 1.62, duygusal zorba için 2.28, fiziksel zorba için 3.19, sözel mağdur için 1.01, duygusal mağdur için 1.68 ve fiziksel mağdur için 2.78 olarak hesaplanmıştır. Büyüköztürk (2011), veri setinin normal dağılım göstermesi için değerlerin sağa ya da sola çarpık olmaması gerektiğini belirtmiştir. Bu değerler incelendiğinde değişkenlerin söz konusu değerlerinin kabul edilebilir sınırlarda olmadığı ve normal dağılmadığı görülmektedir.

Veri seti normal dağılmadığından dolayı 585 katılımcının verileri non-parametrik testler aracılığıyla analiz edilmiş ve araştırma sorularına cevap aranmıştır.

Araştırma kapsamında veri setinin parametrik testlerin varsayımlarını sağlamadığı belirlendiği için veri analizinde psikolojik dayanıklılığın cinsiyet ve okul türüne göre anlamlı farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için Mann Whitney U testi, sınıf düzeyi ve kardeş durumuna göre anlamlı farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için ise Kruskal Wallis-H Testi uygulanmıştır. Psikolojik dayanıklılıkla yaş düzeyleri, zorbalık ile psikolojik dayanıklılık arasında ilişki olup olmadığını anlamak amacıyla ise Spearman Korelasyon analizi uygulanmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmada ifade edilen alt problemler incelenerek analiz edilmiş ve bulgularla beraber yorum yapılmıştır.

Ortaokul Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıklarında Cinsiyete Göre Fark Olup Olmadığına İlişkin Bulgular

Ortaokul öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarında cinsiyete göre aralarında fark olup olmadığını belirlemek için Mann Whitney U Testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Psikolojik Dayanıklılık	Kız	318	299.42	95214.0	40413.0	.32
	Erkek	267	285.36	76191.0		

Tablo 5 incelendiğinde ortaokulda öğrenim gören kız ve erkek öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinde anlamlı fark olup olmadığına ilişkin yapılan Mann Whitney U testi sonucunda cinsiyete göre anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($U=40413, p>.05$).

Ortaokul Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıklarının Okul Türlerine Göre Farklılaşma Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Ortaokul öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarında okul türüne göre fark olup olmadığını belirlemek için Mann Whitney U Testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Okul Türü Değişkenine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

	Okul Türü	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Psikolojik dayanıklılık	Normal	386	284.47	109805.0	35114.0	0.11
	İmam Hatip	198	308.16	61015.0		

Tablo 6 incelendiğinde normal ve imam hatip ortaokullarında öğrenim gören öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasındaki farkın önemini belirlemek üzere yapılan Mann Whitney U testi sonucunda okullar arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur ($U=35114, p>.05$).

Ortaokul Öğrencilerinin Yaşı ile Psikolojik Dayanıklılıkları Arasında İlişki Olup Olmadığına Dair Bulgular

Ortaokul öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için Spearman Korelasyon Analizi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Yaş Değişkenine İlişkin Bulgular

	Yaş	Psikolojik dayanıklılık
Psikolojik dayanıklılık	-.096*	1
Yaş	1	

* $p < .05$

Psikolojik dayanıklılık puanları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için yapılan Spearman Korelasyon analizi sonucunda psikolojik dayanıklılık ile yaş arasında negatif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki ($\rho = -.096$, $p < .05$) olduğu bulunmuştur.

Ortaokul Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıklarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Ortaokul öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının sınıf düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için Kruskal Wallis-H testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri Açısından Psikolojik Dayanıklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

	Sınıf düzeyi	n	Sıra Ort.	sd	X^2	<i>p</i>
Psikolojik dayanıklılık	5	119	295.22	3	9.804	.02*
	6	185	309.97			
	7	139	257.73			
	8	126	268.76			

* $p < .05$

Ortaokul öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının sınıf düzeylerine göre önemli farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda istatistiksel olarak önemli bir fark olduğu tespit edilmiştir ($X^2 = 9.804$, $sd = 3$, $n = 569$, $p < .05$). Buna göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin sınıf seviyesine göre farklı olabileceği söylenebilir. Sınıf düzeylerindeki ortalamalar incelendiğinde 7. Sınıf öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık puanlarının en düşük ortalamaya sahip olduğu ve 6. sınıf öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının en yüksek olduğu görülmüştür.

Yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edildiğinden dolayı hangi sınıf düzeyinin birbirinden daha anlamlı bir biçimde farklı olduğunu belirlemek için sınıf düzeyleri arasında Mann Whitney U testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri Açısından Psikolojik Dayanıklılıklarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyi	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
5	119	148.46	17666.5	10526.5	.52
6	185	155.10	28693.5		
5	119	138.37	16466.5	7214.5	.077
7	139	121.90	16944.5		
5	119	128.39	15278.5	6855.5	.247
8	126	117.91	14856.5		
6	185	175.43	32454.5	10465.5	.004
7	139	145.29	20195.5		
6	185	165.44	30606.5	9908.5	.025
8	126	142.14	17909.5		
7	139	130.54	18145	8415	.583
8	126	135.71	17100		

Tablo 9 incelendiğinde hangi sınıf düzeyinin birbirinden daha anlamlı bir biçimde farklı olduğunu belirlemek için yapılan Mann Whitney U testi sonucunda 6. ve 7. sınıf düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir ($U=10465.5$, $p<.05$). Elde edilen sonuçlara göre 6. ve 8. Sınıf düzeyi arasında da anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($U=9908.5$, $p<.05$).

Ortaokul Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıklarının Kardeş Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Ortaokul öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının kardeş durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için Kruskal Wallis-H Testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 9. Kardeş Durumu Açısından Psikolojik Dayanıklılığa İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Kardeş Durumu	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p
Tek çocuk	16	255.81			
En büyük	190	300.59	3	1.824	.61
Ortanca	231	283.33			
En küçük	143	292.56			

Ortaokul öğrencilerinin kardeş durumunun psikolojik dayanıklılıklarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulunup bulunmadığını belirlemek için

Besra Gündüz/İsmail Ay-Zorba ve Mağdur Olan Ortaokul Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıklarının İncelenmesi
uygulanan Kruskal Wallis-H testi sonucunda aradaki farkın önemli olmadığı bulunmuştur ($X^2 = 1.824$, $sd = 3$, $n = 580$, $p > .05$).

Ortaokul Öğrencilerinde Psikolojik Dayanıklılık ile Akran Zorbalığı Puanları Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Ortaokul öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ile akran zorba puanları arasında anlamlı ilişkinin olup olmadığını belirlemek için Spearman korelasyon testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Psikolojik Dayanıklılık ile Akran Zorbalığı Arasındaki İlişkiye Dair Spearman Korelasyon Testi Sonuçları

	Psikolojik dayanıklılık	Sözel zorba	Duygusal zorba	Fiziksel zorba
Psikolojik dayanıklılık	1			
Sözel zorba	-.210*	1		
Duygusal zorba	-.172*	.349*	1	
Fiziksel zorba	-.226*	.533*	.411*	1

* $p < .01$

Psikolojik dayanıklılık ve akran zorba türleri arasındaki ilişkinin Spearman korelasyon analizi kullanılarak incelendiği Tablo 11'deki yapılan analizlere göre psikolojik dayanıklılık ile sözel zorba olma arasında ($\rho = -.210$, $p < .01$) negatif yönde ve düşük düzeyde ilişki bulunmuştur. Psikolojik dayanıklılık ile duygusal zorba olma arasında ($\rho = -.172$, $p < .01$) negatif yönde ve düşük düzeyde ilişki görülmektedir. Psikolojik dayanıklılık ile fiziksel zorba olma arasında ($\rho = -.226$, $p < .01$) negatif yönde ve düşük düzeyde ilişki bulunmuştur.

Ortaokul Öğrencilerinde Psikolojik Dayanıklılık ile Akran Mağdurluğu Puanları Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Ortaokul öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ile akran mağdur puanları arasında anlamlı ilişkinin olup olmadığını belirlemek için Spearman korelasyon testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 11. Psikolojik Dayanıklılık ile Akran Mağdurluğu Puanları Arasındaki İlişkiye Dair Spearman Korelasyon Testi Sonuçları

	Psikolojik dayanıklılık	Sözel mağdur	Duygusal mağdur	Fiziksel mağdur
Psikolojik dayanıklılık	1			
Sözel mağdur	-.227*	1		
Duygusal mağdur	-.235*	.546*	1	
Fiziksel mağdur	-.199*	.512*	.451*	1

* $p < .01$

Psikolojik dayanıklılık ve mağdur olma türleri arasındaki ilişki Spearman korelasyon analizi kullanılarak incelenmiştir. Yapılan analizlere göre psikolojik dayanıklılık ile sözel mağdur olma arasında ($\rho = -.227, p < .01$) negatif yönde ve düşük düzeyde ilişki bulunmuştur. Psikolojik dayanıklılık ile duygusal mağdur olma arasında ($\rho = -.235, p < .01$) negatif yönde ve düşük düzeyde ilişki görülmektedir. Psikolojik dayanıklılık ile fiziksel mağdur olma arasında ($\rho = -.199, p < .01$) negatif yönde ve düşük düzeyde ilişki bulunmuştur.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Elde edilen bulgulara göre cinsiyetin psikolojik dayanıklılık üzerinde belirgin bir farklılık oluşturacak bir faktör olmadığı söylenebilir. Bu bulgularla benzer olarak Aydoğdu (2013)'nin araştırmasına göre üniversitede öğrenim gören öğrencilerde cinsiyetin psikolojik dayanıklılık puanları üzerinde anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir. Beightol vd. (2009), zorbalık araştırmasında kadınlarda erkeklerle kıyaslandığında belirgin ölçüde daha yüksek psikolojik dayanıklılık gösterdiklerini bulmasına rağmen Narayanan ve Betts (2014) erkeklerde psikolojik dayanıklılığın öz yeterlik ve zorba davranışlar arasındaki ilişkiye aracılık ettiği ancak kadınlarda aracılık etmediğini belirtmiştir. Bu doğrultuda cinsiyetin tek değişken olarak psikolojik dayanıklılığı doğrudan etkilemediği; yaşanan olumsuz olaylar, sosyal destek, baş edebilme durumu, sahip olunan imkanlar gibi birçok unsurun etkisiyle değişkenlik göstermesi beklenebilir.

Bu çalışmada psikolojik dayanıklılığın okul türlerine göre değişkenlik göstermediği bulunmuştur. Araştırmaların uygulandığı örneklem grubunun farklı çalışma gruplarına yönelik olması farklılaşma olmamasının nedeni olarak söylenebilir. Okul türlerine göre psikolojik dayanıklılığın farklılaşmadığını belirten başka çalışmalar da bulunmaktadır (Dayıoğlu, 2008; Koç-Yıldırım, 2014). Çifci (2019) psikolojik dayanıklılık düzeyi ile okul türleri arasında anlamlı farklılıkların olduğunu belirttiği araştırmasında mesleki ve teknik lisede öğrenim gören ergenlerin, Anadolu lisesinde öğrenim gören ergenlere göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha yüksek olduğunu vurgulamıştır.

Araştırma bulgularına göre psikolojik dayanıklılık ile yaş arasında negatif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre ortaokul öğrencilerinin yaş düzeylerinin artması durumunda psikolojik dayanıklılık puanlarının bir miktar azalacağı söylenebilir. Yaş düzeyinin psikolojik dayanıklılıkla ilişkisinin düşük düzeyde bulunmasının sebebinin incelenen yaş aralığının dar olması ve ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin gelişim özellikleri bakımından birbirine benzemesi ile açıklanabilir. Ayrıca ortaokul süreci ergenlik döneminin başlarına denk geldiğinden birey karşılaştığı sorunlarla baş edebilme düzeyine göre değişimler görülebilir. Yaş düzeylerine göre psikolojik dayanıklılığın değiştiğini vurgulayan Çifci (2019), ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarının, 14 yaşındaki öğrencilerin 16, 17 ve 18 yaşındaki ergenlere oranla daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Saka ve Ceylan (2018), 13-14 yaş grubundaki öğrencilerin 15-16 yaş grubundaki ergenlerden daha yüksek psikolojik dayanıklılığa sahip olduğunu vurgularken benzer bir çalışmada, 14 ile 15 yaş grubu ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri 16 ile 18 yaşındaki ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur (Kurt, 2016). Ancak Aydın ve

Egemberdiyeva (2018) üniversitede öğrenim gören öğrencilerle yaptığı araştırmada yaş değişkeninin psikolojik dayanıklılığı pozitif yönde ve anlamlı bir şekilde yordadığını tespit etmiştir.

Psikolojik dayanıklılık düzeylerinin sınıf seviyesine göre farklı olabileceği görülen araştırma sonucuna göre, sınıf düzeyindeki ortalamalar incelendiğinde 7. Sınıf öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık puanlarının en düşük ortalamaya sahip olduğu ve 6. sınıf öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının en yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca yapılan analizlere göre 6. sınıf öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık puanlarının 7 ve 8. sınıf öğrencilerine oranla daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu kapsamda farklı sonuçlar elde edilmesi öğrencilerin okul kademelerine göre farklı problemlerle karşılaşması; ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerinin gelişim düzeylerinin farklı olması ve beklentilerin farklılaşması gibi faktörlerle ilişkilendirilebilir. Bu bulguya benzer olarak psikolojik dayanıklılığın sınıf düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığını belirten Ak (2016), İstanbul'daki ortaokul öğrencileriyle yaptığı araştırmada, 5. sınıf öğrencilerinin psikolojik dayanıklılığının 7 ve 8. sınıf öğrencilerine göre; 6. Sınıf öğrencilerinin ise 8. Sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Ancak Bulut (2016) ergenlerle yaptığı çalışmada psikolojik dayanıklılığın sınıf değişkenine göre farklılaşmadığını bulmuşlardır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında sınıf düzeyi arttıkça psikolojik dayanıklılık puanlarının azalmasının karşılaşılan stresörlere bağlı olabileceği muhtemeldir. Yani ortaokul son sınıfta ve lise son sınıfta sınava girecek olmaları öğrencilerin stres seviyesini artırarak psikolojik dayanıklılığını azaltabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda psikolojik dayanıklılığın kardeş durumlarından etkilenmediği bulunmuştur. Bu araştırmadan edinilen bulguya göre kardeş durumunun tek değişken olarak psikolojik dayanıklılığı doğrudan etkilemediği; sosyal destek, aile tutumu gibi birçok unsurun etkisiyle değişkenlik gösterebileceği düşünülebilir. Bu bulgularla benzer olacak şekilde psikolojik dayanıklılık puanlarının kardeş sayısına göre farklılaşmadığını belirten Atik ve Güneri (2013)'nin araştırmasına benzer şekilde Algünerhan (2017), kardeş sayısına göre psikolojik dayanıklılık düzeylerine ilişkin istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulmamıştır. Ancak Aydın ve Egemberdiyeva (2018) üniversitede öğrenim gören öğrencilerle yaptığı araştırmada kardeş sayısının psikolojik dayanıklılığı negatif yönde ve anlamlı bir şekilde yordadığını belirtmiştir.

Psikolojik dayanıklılık ve akran zorba ve mağdurluğu arasında negatif ve düşük düzeyde ilişki bulunan bu araştırma sonucuna göre zorba veya mağdurluk arttıkça psikolojik dayanıklılığın azaldığı veya tam tersi olarak psikolojik dayanıklılık düzeyi arttıkça zorba veya mağdurluk düzeyinin azalacağı söylenebilir. Benzer şekilde akran zorbalığının ve mağdurluğunun psikolojik dayanıklılıkla negatif ve düşük düzeyde ilişkili olduğunu belirten Eminoğlu (2018)'nin araştırmasına paralel olarak yüksek düzeyde psikolojik dayanıklılığı olan insanların, zorbalığı yapan kişi ya da mağdur olma olasılığı daha az olarak bulunmuştur (Donnon & Hammond, 2007; Moore & Woodcock, 2017). Zorbalık davranışlarına karşı, bireyler yaşadıklarını akran ya da aile üyelerinden birine açıklayabildiği zaman psikolojik dayanıklılıklarının arttığı ortaya çıkmıştır (Rivers & Cowie, 2006). Sosyal beceri bakımından geliştirilen psikolojik

dayanıklılık programlarının, zorbalık davranışlarını da azalttığı görülmüştür (Lisboa & Killer, 2008; akt., Moore & Woodcock, 2017). Buna göre psikolojik dayanıklılıkla akran zorbalığı arasında negatif bir ilişki olmasının psikolojik dayanıklılığı yüksek bireylerin olumsuzluklara karşı daha dirençli ve sabırlı olduğu, öfke ve saldırganlık gibi duygularını daha olumlu bir şekilde kontrol edebildiklerini düşündürmektedir.

Bu bulgular ışığında araştırma hakkında göre şu öneriler geliştirilebilir:

- Araştırma sonucuna göre zorba veya mağdur olma durumunda ve olumsuz etkilerini azaltmada psikolojik dayanıklılığın önemli bir faktör olabileceği görülmüştür. Bu doğrultuda daha geniş bir örnekleme kapsayacak farklı il ve okul seviyelerinde benzer araştırmaların yapılmasıyla desteklenebilir.
- Araştırmada non-parametrik analizler uygulandığından benzer araştırmaların parametrik analizlerle desteklenmesi yararlı olabilir. Yine aynı sebeple akran zorba ve mağdurluğunun psikolojik dayanıklılığı yordayıp yordamadığı incelenemediğinden başka araştırmalarda incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.
- Zorbalığı önleme ya da müdahale programlarının geliştirilmesi yönündeki çalışmalarda psikolojik dayanıklılığı da önleyici ya da olumsuz etkileri azaltan bir faktör olarak ele almak faydalı olabilir. Bu bağlamda mağdur olmanın etkilerini azaltan ve psikolojik dayanıklılığın koruyucu faktörlerini destekleyen müdahale programları oluşturularak aile ve öğretmenler bu konuda bilgilendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Ak, Ç. (2016). Ortaokul öğrencilerinin duygusal zekâları ve psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, Maltepe Üniversitesi.
- Alavi, N., Reshetukha, T., Prost, E., Antoniak, K., Patel, C., Sajid, S., & Groll, D. (2017). Relationship between bullying and suicidal behaviour in youth presenting to the emergency department. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 26(2), 70.
- Algünerhan-Gündüz, R. (2017). 12-14 yaşındaki ergenlerde algılanan ana baba tutumları benlik algısı ve psikolojik sağlamlık (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 458551)
- Arslan, G. (2015). Çocuk ve genç psikolojik sağlamlık ölçeğinin psikometrik özellikleri: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(1), 1-12.
- Atik, G., & Güneri, O. Y. (2013). Bullying and victimization: Predictive role of individual, parental, and academic factors. *School Psychology International*, 34(6), 658-673.
- Atria, M., Strohmeier, D., & Spiel, C. (2007). The relevance of the school class as social unit for the prevalence of bullying and victimization. *European Journal of Developmental Psychology*, 4(4), 372-387.

Aydın, M., & Egemberdiyeva, A. (2018). Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 3(1), 37-53.

Aydoğdu, T. (2013). Bağlanma stilleri, başa çıkma stratejileri ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 333557)

Beightol, J., Jeverson, J., Gray, S., Carter, S., & Gass, M. (2009). The effect of an experiential, adventure-based "anti-bullying initiative" on levels of resilience: A mixed methods study. *Journal of Experiential Education*, 31(3), 420-424.

Boedeker, M. (2018). Resilience: Overcoming Negative Effects of Bullying (Doctoral dissertation). Texas A&M University-Corpus Christi.

Bowes, L., Maughan, B., Caspi, A., Moffitt, T. E., & Arseneault, L. (2010). Families promote emotional and behavioural resilience to bullying: evidence of an environmental effect. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(7), 809-817.

Bulut, B. (2016). Ergenlerin anksiyete, sosyal destek ve psikolojik sağlamlık düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 433837)

Büyüköztürk (2011) Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı. Ankara: Pegem Akademi

Çifci, A. (2019). 14-18 yaş grubunda Tanrı algısı ile psikolojik sağlamlık ilişkisinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 543366)

Dayıoğlu, B. (2008). Resilience in university entrance examination applicants: The role of learned resourcefulness, perceived social support and gender. (Master's thesis), Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Donnon, T. (2010). Understanding how resiliency development influences adolescent bullying and victimization. *Canadian Journal of School Psychology*, 25(1), 101-113.

Donnon, T., & Hammond, W. (2007). Understanding the relationship between resiliency and bullying in adolescence: An assessment of youth resiliency from five urban junior high schools. *Child and adolescent psychiatric clinics of North America*, 16(2), 449-471.

Ekşi, H. & Yaman, E (2010). Çocuk ve ergende şiddet. *Kaknüs Yayınları*.

Eminoğlu, M. (2018). Ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlık ile akran zorbalığı arasında psikolojik dayanıklılığın aracı rolü (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 503234)

Gökler, R. (2009). Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 511- 537.

Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2017). Cultivating youth resilience to prevent bullying and cyberbullying victimization. *Child abuse & neglect*, 73, 51-62.

Jantzer, A. M., Hoover, J. H., & Narloch, R. (2006). The relationship between school-aged bullying and trust, shyness and quality of friendships in young adulthood: A preliminary research note. *School Psychology International*, 27(2), 146-156.

Karasar, N. (2003). Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler [Scientific research method: Concepts, principles, techniques]. Nobel.

Koç-Yıldırım, P. (2014). Ergenlerde psikolojik dayanıklılık ile benlik kurgusu arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 372317)

Kurt-Ulucan, T. (2016). Ebeveynleri boşanmış ergenlerin yılmazlık, benlik saygısı, başa çıkma ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkinin incelenmesi: Yılmazlığın aracı rolü (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 336125)

Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child development*, 71(3), 543-562.

Moore, B., & Woodcock, S. (2017). Resilience, bullying, and mental health: Factors associated with improved outcomes. *Psychology in the Schools*, 54(7), 689-702.

Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *The Journal of American Medical Association*, 285(16), 2094-2100.

Narayanan, A., & Betts, L. R. (2014). Bullying behaviors and victimization experiences among adolescent students: The role of resilience. *The Journal of genetic psychology*, 175(2), 134-146.

Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Blackwell Publishing

Q'Moore, A. M., Kirkham, C., & Smith, M. (1997). Bullying behaviour in Irish schools: A nationwide study. *The Irish Journal of Psychology*, 18(2), 141-169.

Rivers, I., & Cowie, H. (2006). Bullying and homophobia in UK schools: A perspective on factors affecting resilience and recovery. *Journal of Gay & Lesbian Issues in Education*, 3(4), 11-43.

Sainio, M., Veenstra, R., Huitsing, G., & Salmivalli, C. (2010). Victims and their defenders: A dyadic approach. *International Journal of Behavioral Development*, 35, 144 -151. doi:10.1177/ 0165025410378068

Saka, A. & Ceylan, Ş. (2018). Ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin aile yapılarına göre incelenmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 68-86.

Salmivalli, C., & Peets, K. (2009). Bullies, victims, and bully-victim relationships in middle childhood and early adolescence. *Handbook of peer interactions, relationships, and groups*, 322-340.

Sapouna, M., & Wolke, D. (2013). Resilience to bullying victimization: The role of individual, family and peer characteristics. *Child abuse & neglect*, 37(11), 997-1006.

Seçer, İ., Gençdoğan, B., Ay, İ., & Yalçın, R. Ü. (2013). Ergen akran ilişkileri ölçeği zorba ve kurban formunun Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. 2nd International counseling and education conference, 1-19.

Şahin, H. (2018). Ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeyleri ve hayat amaçları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Tekbıyık, A. (2014). Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri. Pegem Yayıncılık.

Tusaie, K., & Dyer, J. (2004). Resilience: A historical review of the construct. *Holistic nursing practice*, 18(1), 3-10.

Wagnild, G., & Young, H. (1993). Development and psychometric. *Journal of nursing measurement*, 1(2), 165-17847.

Walsh, F. (2003). Family resilience: A framework for clinical practice. *Family process*, 42(1), 1-18.

Extended Abstract

Purpose: A healthy education and training environment has a significant role for students to establish harmonious relationships with each other and to feel safe. There are many factors that can cause them to feel unsafe and not express themselves when they are in school. One of these factors is bullying. Bullying is the most common type of aggression faced by students in schools and affects the school climate as well as the learning environment negatively. Gökler (2009) stated that bullying behaviors are a destructive factor for students' social and educational well-being, not only during school years; but also recited it continues to affect in later periods of life. According to Ekşi and Yaman (2010), studies emphasize that bullying decreases school participation, leads the students up to risky behaviors such as escaping from school, and negatively influences their physical and psychological health. Some of the children have difficulty in adopting or expressing the negative effects of bullying, while others are resilience to such difficulties. Resilience is a personality trait that makes it easier for individuals to recover and adapt quickly after stressful life events (Tusaie & Dyer, 2004). In this context, the results obtained from the study can raise awareness of the resilience of bully and victim individuals in middle school students.

The purpose of this research is to examine the resilience of bullies and victims at secondary school students. In line with the specified purpose, the following research questions were investigated;

1. Does the resilience of secondary school students show a significant difference according to their gender?
2. Does the resilience of secondary school students show a significant difference according to school types?

3. Is there a relationship between resilience and age levels?
4. Does the resilience of secondary school students show a significant difference according to their grade levels?
5. Does the resilience of secondary school students show a significant difference according to sibling status?
6. Is there a relationship between resilience and peer bullying?
7. Is there a relationship between resilience and peer victimizing?

Method: “Adolescent Peer Relations Scale” and “Child and Youth Resilience Scale” were applied to some secondary schools in the districts of Aziziye, Palandöken and Yakutiye in the city center of Erzurum. The sample of study consists of a total of 585 people, 54.4% (318) female and 45.6% (267) male students. Age range is between 10-16. Because of the data set was not distributed normally, the data were analyzed through non-parametric tests and answers were sought for research questions. Since it was determined that the data set was non-parametric within the terms of the study, the Mann Whitney U test was used to identify whether resilience showed a significant difference according to gender and school type in the data analysis, and the Kruskal Wallis-H Test was applied to detect whether it showed a significant difference according to grade level and sibling status.

Results and Suggestions: According to findings, there was no significant difference between resilience of male and female students at secondary school. Therefore, it can be claimed that gender does not have a significant effect on resilience. On the other hand, it was found that there is no significant difference between the resilience of students from different secondary schools. A significant negative and low-level relationship was found between the resilience scores of middle school students and their ages. Likewise, it can be said that if the age levels of middle school students increase, their resilience scores will decrease. It was observed that the grade levels of middle school students differ significantly according to their resilience. From the results of the research, it can be understood that the resilience of students at different grade levels also changed. In the sight of these findings, resilience scores of the 7th grade students had the lowest average and the resilience score of the 6th grade students was the highest. Besides there was no significant difference in resilience of secondary school students according to their sibling status. Apart from that significant relationships were obtained between resilience and peer bullying scores. With the help of the analyzes, a negative and low-level relationship was found between resilience and verbal bullying, emotional bullying and physical bullying scores. So on, as the level of resilience increases, the level of bullying will decrease. Another conclusion displays the significant relationship between resilience and victimization scores. Considering the analysis, a negative and low-level relationship was sought between resilience and verbal victim, emotional victim and physical victim scores. Eventually, as the psychological resilience scores increase, the level of victimization will decrease.

In conclusion, within taking the findings into consideration, it would be useful to repeat similar studies over the parametric data. Additionally, an inverse

correlation was found between resilience and bullying or victimization. It may be beneficial to consider resilience as a preventive or decreasing factor in the development of bullying prevention/intervention programs. Moreover, psychological counselors can conduct group studies to help students gain skills that will increase their resilience (to deal with bullying effectively).